

Köstendilli Süleyman Şeyhî'nin *Kütü'l-Uşşâk ve Hülâsatü'l-Esrâr Adlı Eseri*, 1998, MÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü). 9. *Şerh-i Kelâm-ı Kibâr* (İÜ Ktp., TY, nr. 3469/2, vr. 88^b-90^b). 10. *Nikâtü'l-hikem*. İnsân-ı kâmil, insan fıtrâtı, dünya âlemi, hakikat-i meâdîn, hakikat-i insâniyye, yakın ve irade gibi konuları ihtiva eder (Süleymaniye Ktp., Serez, nr. 1510, Hacı Mahmud Efendi, nr. 2563; Tübingen Devlet Kitaplığı Arşivi, nr. 1402; AÜ DTCF Ktp., Yazmalar, M. Con, nr. 371/2). 11. *Kitâb-ı Tâlia fî esrâr-i'l-îlahiyyeti's-sermediyye*. Eserde tevhid ve ilhâd, ma'rifet-i nefis ve mârifetullah, hazarât-ı hamse ve a'yân-ı sâbite, küfr-i hakikî, muhabbet, nefis, sır, hakikat, zât ve vücûd konuları işlenmektedir (Süleymaniye Ktp., Serez, nr. 1504, Hacı Mahmud Efendi, nr. 2573; İÜ Ktp., TY, nr. 923/1, vr. 1^b-24^a). 12. *Medâr-ı Sâlikân* (İÜ Ktp., TY, nr. 2242/2, vr. 32^b-64^b). 13. *Etvâr-ı Hâcegân* (İÜ Ktp., TY, nr. 2242/3, vr. 65^b-83^b). 14. *Te'vîlât-ı Erbaîn*. Kurk hadis şerhidir (Süleymaniye Ktp., Hacı Mahmud Efendi, nr. 2710/1, vr. 1^b-14^b). 15. *Şerh-i Kelâmî'l-Vâstî* (İÜ Ktp., TY, nr. 3469/3, vr. 91^b-95^a). 16. *Şerh-i Kelimât-ı Bedreddîn* (İÜ Ktp., TY, nr. 3469/4, vr. 95^b-101^a). 17. *Şerh-i Kelâm-ı Ca'fer-i Sâdık* (İÜ Ktp., TY, nr. 3469/5, vr. 101^b-111^b). 18. *Mecmau'l-maârif*. Tasavvuf terimlerine dairdir (Süleymaniye Ktp., Hacı Mahmud Efendi, nr. 2549; İÜ Ktp., TY, nr. 923/2, vr. 25^b-43^b). 19. *Subhatü'l-levâiyih*. Taalluk, tahalluk ve tahakkuk açısından abâdile, otuz üç tasavvuf terimi ve doksan dokuz lâihayı ihtiva eder (İstanbul Belediyesi Atatürk Kitaplığı, Osman Ergin, nr. 317, vr. 79^b-139^a). 20. *Şerh-i Ba'z-ı Gazeliyyât*. Niyâzî-i Mısrî ile Nakşî-i Akkîrmanî'nin bazı gazellerinin şerhine dairdir (İstanbul Belediyesi Atatürk Kitaplığı, Osman Ergin, nr. 283, vr. 77^b-92^a). 21. *Şerh-i Nûnân*. Nûn harfinin tasavvufî mânasına dair bir beytin şerhidir (İstanbul Belediyesi Atatürk Kitaplığı, Osman Ergin, nr. 283, vr. 92^b-93^a). *Bahrü'l-velâye*'de adlarını zikrettiği diğer eserleri şunlardır: *Risâle-i Şerh-i Celâliyye*, *Es'iletü'l-esrâr*, *Tebisrâtü'l-irfân*, *Târîh-i Köstendil*, *Risâle-i Vesâyâ*, *Usûlü'l-vusûl*.

BİBLİYOGRAFYA :

Süleyman Şeyhî, *Lemaât-ı Nakşibendiyye*, İÜ Ktp., TY, nr. 200, vr. 3^a-22^b; a.m.f., *Terkibât-ı Erbaîn*, İÜ Ktp., TY, nr. 3469/6, vr. 112^b-113^b; a.m.f., *Mektûbât-ı Erbaîn*, İÜ Ktp., TY, nr. 3469/7, vr. 134^a-186^a; a.m.f., *Bahrü'l-velâye: 1001 Süfi* (haz. Sezai Küçük – Semih Ceyhan), İstanbul 2007, hazırlayanların girişi, s. 25-47; *Osmanlı Müellifleri*, I, 88; Ali Yılmaz, *Köstendilli Süleyman Şeyhî*, Ankara 1989.

SEMİH CEYHAN

SÜLEYMAN b. TARHÂN
(سليمان بن طرхан)

Ebü'l-Mu'temir Süleymân
b. Tarhân et-Teymî
(ö. 143/761)

Hadis hâfızı, tâbiî.

Muhtemelen 46 (666) yılında doğdu. Basra'da ikamet eden Benî Teym b. Mürr'e ile birlikte yaşadığı için Teymî nisbesiyle anılır. Tarhân adının Altaylar'da eski Türkler'de demircilere ve sanatkârlara, siyasi-dinî nüfuzu olan kişilere verildiğinden hareketle onun Türk asıllı olduğunu ileri sürülenler olmuştur da kaynaklarda bu yönde bir bilgi yoktur. Kendisi gibi oğlu Mu'temir de muhaddis olup rivayetleri *Kütüb-i Sitte*'de yer almıştır. Daha çok Süleyman et-Teymî diye tanındı. Sahâbeden Enes b. Mâlik ile görüşerek ondan on dört hadis rivayet etti. Kendilerinden hadis rivayet ettiği diğer hocaları büyük tâbiiler olup bunlar arasında Tâvûs b. Keysân, Ebû Osman en-Nehdî, Hasan-ı Basrî, Sâbit el-Bünânî, Ebû İshak es-Sebîî, Katâde b. Diâme ve akranı A'meş zikredilir. Kendisinden başta oğlu Mu'temir olmak üzere hocası Ebû İshak es-Sebîî, Şu'be b. Haccâc, Süfyân es-Sevrî, Süfyân b. Uyeyne, Zâide b. Kudâme, Hammâd b. Seleme, Abdullah b. Mübârek gibi muhaddisler hadis rivayet etti. Ali b. Medîni'ye göre Süleyman b. Tarhân, 200 kadar hadis rivayet etmiştir. Ahmed b. Hanbel, Yahyâ b. Maîn, Nesâî ve Ebû'l-Hasan el-İclî gibi hadis münekkitlerinin onun sika olduğunu söylemelerine karşılık İbn Uleyye, Yahyâ b. Maîn, Ebû Zür'a er-Râzî, Ebû Hâtim er-Râzî gibi hadis tenkitçileri, Süleyman b. Tarhân'ın kendilerinden bizzat hadis dinlemediği bazı kimselerden hadis rivayet ettiğini belirterek, onun tedlîs yaptığını söylemişlerdir. Ayrıca mürsel rivayetleri dolayısıyla eleştirilmiş, ancak Yahyâ b. Saîd el-Kattân bunların çok fazla olmadığını belirterek onu savunmuştur. Basra'nın tanınmış üç hadis hâfızından biri kabul edilen Süleyman'ı Şu'be b. Haccâc sâdık bir râvi diye değerlendirmiş, onun Hz. Peygamber'den hadis rivayet ederken hata etme korkusuyla renkten renge girdiğini belirtmiştir. Süleyman b. Tarhân talebelerine beş hadisten fazla rivayet etmez, daha fazla rivayet etmesi için ısrar edenleri azarlar. Onun bir özelliği de kendisine hadis rivayet edecekleri kimsenin ehliyetini tesbit etmek için onu imtihan etmesiydi. Basra'nın zâhidleri arasında sayılan Mu'temir b. Süleyman ile birlikte sabaha kadar mescidleri dolaşıp her birinde

namaz kılar. Oğlu onun kırk yıl boyunca gün aşırı oruç tuttuğunu söylemiştir. Süleyman b. Tarhân Zilkade 143'te (Şubat 761) Basra'da vefat etti. Hz. Ali'ye muhabbetiyle bilindiği kaydedilen Süleyman'ı hadisçi kimliğinin yanında tarihçi ve ilk meğâzî âlimi olarak görülen de olmuştur. Futat Sezgin, onun *Kitâbü'l-Meğâzî* adlı bir eserinden söz etmiş, Hatîb el-Bağdâdî'nin bu kitabı rivayet etmek için Dimaşk'ta bir hocasından icâzet aldığını belirtmiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Sa'd, *et-Tabakât*, VII, 252; Buhârî, *et-Târîhu'l-kebir*, IV, 20-21; İbn Kuteybe, *el-Ma'ârif* (Uk-kâse), s. 475-476; İbn Ebû Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, IV, 124-125; İbn Hibbân, *es-Şîkât*, IV, 300-301; Ebû Nuaym, *Hilye*, III, 27-37; Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, XII, 5-12; Zehebî, *A'lâmü'n-nübelâ*, VI, 195-202; a.m.f., *Tezkiretü'l-huffâz*, I, 150-151; a.m.f., *Târîhu'l-İslâm: sene 141-160*, s. 156-159; İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, IV, 201-203; Sezgin, *GAS* (Ar.), II, 83-84; Wensinck, *el-Mu'cem*, VIII, 111; Zekeriyâ Kitapçı, *Saadet Asrında Türkler İlk Türk Sahâbe, Tabii ve Tebece Tabii*, Konuya 1993, s. 96-102.

BİLAL SAKLAN

SÜLEYMAN b. YESÂR

(سليمان بن يسار)

Ebû Eyyûb Süleymân b. Yesâr
el-Hilâlî el-Medenî
(ö. 107/725)

Medineli meşhur
yedi tâbiîn fakihinden biri.

34 (654) yılında doğdu. İran asıllı Yesâr'ın dört oğlundan biri olup daha az bilinen künyeleri Ebû Abdurrahman ve Ebû Abdullah'tır. Babası ve kardeşleri gibi o da Hz. Peygamber'in hanımı Meymüne'nin âzatlısıydı ve onunla mükâtebe akdi yapmıştı. Meymüne, Süleyman'ın velâ hakkını daha sonra yeğeni Abdullah b. Abbas'a bağışladı (İbn Hacer, IV, 229). Süleyman'ın yine Hz. Peygamber'in hanımı olan Ümmü Seleme'nin âzatlısı olduğu da söylenir. Kuvvetli rivayete göre 107'de (725) vefat etti.

Tâbiîn dönemi fakihlerinin birinci tabakasını teşkil eden, Medineli meşhur yedi fakihin de (fukahâ-i seb'a) içinde bulunduğu on âlimin en üstünü olarak Saîd b. Müseyyeb'le birlikte Süleyman b. Yesâr'ın adı zikredilir (İbn Habîb, s. 161). Hasan b. Muhammed b. Hanefiyye, bir rivayete göre Mâlik b. Enes ve diğer bazı âlimler onu Saîd b. Müseyyeb'den üstün saymış (İbn Sa'd, VII, 173; Zehebî, *A'lâmü'n-nübelâ*, IV, 445, 446; İbn Hacer, IV, 229), bizzat Saîd b. Müseyyeb, Süleyman'ın o günde yaşayan en bilgili kişi olduğunu söyleyip (İbn